

Ideológia és válság az Utunk hasábjain

A 20.század történelmén végigtekintve—talán mert még túlontúl közel van hozzánk, s a fától az erdőt nem látni—könnyedén össze lehetne foglalni az eseményeket krízistörténelemként. A múlt által való meghatározottság okán nehéz félresöpörni a kudarcok, válságok, veszteségek Janus arcú sorozatát, hiszen akinek egy esemény, döntés, béke, eszme az álmok beteljesülésének netovábbját jelentette, másnak a veszteséglista újabb tétele volt ugyanabban a pillanatban.

A téridőben való előrehaladás számunkra eleddig ismert törvényszerűségei okán azonban nem feledkezhetünk el az egyszerű ember meséjéről, aki a vele történetekkel kapcsolatban megőrizte a távolságtartását, semmit nem minősített, mondván, ki tudja, az örömteli esemény nem vezet-e tragédiához avagy fordítva. Magyarán: a történelem megváltoztatja az események jelentését, kudarc válhat újabb kudarc forrása mellett akár sikertörténet eredőjévé is. Egy-egy fordulóponttól visszatekintve átértékelődnek az események. A történelem, a történelmi események nem csak azért tűnnek fel Másikként az emlékezésben (vagy akár a történetírásban), mert maga az emlékezés sajátosságai, adott esetben nosztalgikus vonásai változtatnak az eseményekről való képünkön¹, hanem az adott esemény kontextusa bővül, változik, árnyalódik.

Ennek a lehetséges kontextusbővülésnek a jegyében teszek kísérletet a szocialista ideológia mentén kialakult totalitarista rendszerek által igencsak válságos helyzetbe hozott művészetek, irodalom új létmódjának megragadására. Közhelynek számít, hogy az államszocialista rendszerek a művészetén kívüli érdekek érvényesítésével, a művészet eszközzé silányításával tömegesen termelték azokat a műveket, amelyekről az irodalomtörténet mint sötét kor értéktelen termékeiről emlékezik meg. Noha nem kétlem a megállapítás megalapozottságát, a kérdéses kor és művek tanulmányozása felszínre hozhat olyan vonásokat, amelyek kezelhetővé teszik ezt az időszakot is. Vizsgálódásom szűkebb terepe a kolozsvári megjelenésű, a Román Írószövetség magyar tagozatának lapjaként számon tartott Utunk

¹ F. R. Ankersmit: History and Tropology. The Rise and Fall of Metaphor, UNIVERSITY OF CALIFORNIA PRESS Berkeley- Los Angeles- Oxford, 1994, 31.

“...what is experienced historically is a former part of ourselves that in the course of time has acquired a certain independence with regard to ourselves.”

hasábjai, különös tekintettel a kommunista hatalomátvétel körüli évekre, illetőleg a lapban kötelező módon tökröződő, a Párttól jövő újraalapozási, átírási kísérletekre.

A kudarc-siker kettősség mentén értelmezhető válságos időszakokban, amelyek új korszakokat vezettek be, olykor láthatóvá válnak azok a stratégiák, amelyek a kudarcot valló eszmék, elvárások felől indulnak ki. Értelemszerűen egy totalitárius irányultságú hatalmi rendszerben a hatalom által elítélt eszmék túlélési stratégiái nem sűrűn nyernek teret egy olyan lapban, amelynek nyilvánossága igen nagy volt, legalábbis ami a célközönséget illeti (a romániai magyarság), hiszen az Írószövetség lapja amolyan szócsőként is működött, a korban érvényes játékszabályok értelmében. Ugyanakkor lekövethetőbbek azok az események, fordulatok, amelyeket a hatalmi előírásokat illetik: ha ezeket kudarcosnak, netán egyenesen válságosnak ítéli meg a hatalom, a korrigálásra előírányzott stratégiák igencsak részletesen boncolgattatnak a különféle propagandisztikus, tevékenységismertető cikkekben.